

РЕАЛІЇ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Розглянуто основні чинники й особливості модернізації освіти в сучасних умовах масштабної інформатизації та нових форм комунікацій. Визначено основні напрями подолання кризових явищ в освіті, необхідність семантичних та аксіологічних трансформацій у свідомості сучасного спеціаліста. Доведено, що важливим аспектом модернізації освіти виступає вплив її на розвиток демократичних засад у суспільному житті.

Ключові слова: освіта, педагогіка, модернізація, інформатизація, сенсософера, демократизація, плюралізм, цінності.

Ковальчук В. Ю. Реалии современного педагогического образования и пути его модернизации. *Рассмотрены основные факторы и особенности модернизации образования в условиях современной масштабной информатизации и новых форм коммуникаций. Определены основные направления преодоления кризисных явлений в образовании, необходимость семантических и аксиологических трансформаций в сознании современного специалиста. Доказано, что важным аспектом модернизации образования выступает влияние её на развитие демократических принципов в общественной жизни.*

Ключевые слова: образование, педагогика, модернизация, информатизация, сенсософера, демократизация, плюрализм, ценности.

Koval'chuk V. Yu. Realities of modern pedagogical education and way of its modernization. *Basic factors and features of modernization of education are considered in the conditions of modern scale informatization and new forms of communications. Basic directions of overcoming of the crisis phenomena are certain in education, necessity semantic and aksiological transformations in consciousness of modern specialist. It is well-proven that influence of it comes forward the important aspect of modernization of education on development of democratic principles in public life.*

Keywords: education, pedagogic, modernization, informatization, sensosphera, democratization, pluralism, values.

Нині у нашому суспільстві стало очевидним утвердження плюралізму форм власності, а тому домінування приватної власності зумовлює зміни в процесах соціалізації особистості, на що вже давно звертають увагу вітчизняні науковці. Отже, на нинішньому етапі розвитку України організаторам системи вітчизняної освіти доводиться враховувати реалії новітніх умов розвитку економіки, техніки, освіти і культури не лише на вітчизняному просторі, але й на європейському просторі.

Проблеми освітньої сфери активно досліджують науковці і практики. Суттєвий внесок у такого роду дослідження, а особливо у дослідження світоглядно-методологічного підґрунтя трансформації вітчизняної освіти зробили В.П. Андрущенко, О.С. Анісімов, Г.О. Балл, В.П. Бех, М.С. Коган, В.О. Кудін та інші. Хоча заради об'єктивності слід зазначити, що вітчизняні фахівці-освітяни досить часто припускаються односторонності у своїх оцінках і висновках і до того ж застосовують не автентичні поняття і тлумачення.

У сучасних умовах фахівці звертають увагу на необхідність формування парадигми культури особистості в глобалізованому світі, підґрунтям чого, беззаперечно, виступає освіта й освітні технології модернізації [див.: 1]. Це цілком відповідає тому, що будь-яка система освіти базується на визначеній і загально сприйнятній системі цінностей, що переважає у відповідному соціумі. Похідним від цієї системи цінностей є вибір стратегії розвитку сучасної освіти, що власне переживаємо й ми в Україні. Нині очевидно, що універсалізація умов життя далеко не завжди сприяє поглибленню людської сутності.

Хоча й існують напрацьовані в світі певні форми і методи організації освіти, однак нині і перед вітчизняною педагогічною освітою постає проблема вироблення моделі, яка б адекватно відповідала сучасному науково-технічному поступу, що детермінує її стан,

напрямок і темпи розвитку. Виробленню моделі модернізації педагогічної освіти певним чином сприяли дослідження багатьох вітчизняних науковців і практиків. Відомий фахівець в освітній сфері І.А. Зязюн стверджує, що у ринкових умовах працівникам освіти і керівникам необхідно “сфокусувати свої зусилля, вони повинні усвідомити існування альтернативних можливостей, а також врахувати суперечність між необхідністю, з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з другого, – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству. Рівень прогресу, якого можна досягти без примусу, залежить від розуміння двох вихідних положень. Перше полягає в тому, що демократичні ідеї слід розвивати кожному новому поколінню, використовуючи для цього систему освіти. Друге – має існувати зв’язок між прогресивними змінами в суспільстві і філософією реформи системи освіти” [2, 9].

Маючи на увазі рівень актуальності проблеми модернізації педагогічної освіти, автор даної статті мету свого доробку вбачає в уточненні власне змісту предмету педагогіки; а також у визначенні сутності і категоріального змісту поняття «модернізація».

Терміном “педагогіка” позначають дві сфери людської діяльності, спрямовані на розвиток людини, – педагогічну науку і педагогічну практику. Закономірності педагогічної науки і практики взаємопов’язані та взаємозумовлені, але водночас принципово різні: перші стосуються вивчення педагогічних процесів, другі – їх технологій. Усі вони дійсно слугують удосконаленню свого предмета тільки тоді, коли взаємодоповнюються, тобто поєднують ідею та її реалізацію.

Предметом педагогіки є процес спрямованого розвитку і формування особистості в умовах її виховання, навчання, самовдосконалення. Наша вихідна позиція полягає у тому, що ми аналізуємо педагогічну освіту як інструментарій, а особистість у її новому вимірі розглядаємо як продукт педагогічної освіти і критерій її конкурентоспроможності на вітчизняному та європейському ринках освітніх послуг. Особливості функціонування цього ринку сьогодні визначаються необхідністю задовольнити потреби подальшого інтенсивного розвитку інформаційно-технічних систем.

Тут доречно зробити одне методологічне зауваження стосовно того, що реформу педагогічної освіти ми повинні розглядати через призму саме категорії “модернізація”. Це означає, що поняття “трансформація” та “модифікація” не можуть бути використані як синоніми, оскільки термін “трансформація” несе в собі будь-яку зміну, перетворення предмета дослідження, а “модифікація” віддзеркалює тільки поверхові зміни у предметі дослідження, тобто поява нових ознак без змін сутності явища. Зокрема модернізація освіти означає відповідність освітнього процесу певним вимогам сьогодення і прийдешнього. Якщо в науковому дослідженні йдеться саме про таку смислову точку відліку, то концепт “модернізм” буде якраз на часі; якщо ж ми вкладаємо ширше значення, – зокрема підвищення інтегралу освітньої ефективності, – то вживання терміну “модернізм” буде також безпідставним.

Отже, застосування терміну “модернізація” вимагає від нас переосмислення стану педагогічної освіти крізь призму кардинального оновлення змісту освіти, форм прояву та механізмів функціонування у суспільстві, що в умовах української реальності трансформується у некерованому режимі на рівень інформаційного типу розвитку.

Звичайно, більшість дослідників виходить з того, що модернізація в буквальному розумінні означає “осучаснення” професійної підготовки вчителя, тобто на рівні сучасних надбань найновішої педагогічної теорії, вітчизняного та світового досвіду. Але тут не все так просто, як здається на перший погляд. Справа полягає в тому, що будь-яка концепція модернізації, на думку авторів енциклопедії “Постмодернізм”, – це “один із змістовних аспектів концепції індустріалізації, а саме – теоретична модель семантичних та аксіологічних трансформацій свідомості та культури у контексті становлення індустріального суспільства” [3, 475].

Слушною видається ідея, що аналіз педагогічної теорії через семантичний фільтр “модернізація” – це пошук інновацій, що лежать у руслі індустріальної фази розвитку світового співтовариства. Адже для інформаційної фази розвитку треба ще знайти адекватний фільтр, і тільки тоді буде можливо дослідити педагогічну освіту у вимірі інформаційного суспільства, а відповідно – й запропонувати більш кардинальні зміни у педагогічній галузі і спрогнозувати більш вагомий результат, – а саме фундаментальні

особливості і риси, якими можна було б визначити особистість, якої потребує нове ХХІ століття.

Нарешті, ще одне зауваження. Воно торкається визначення глибини дослідження модернізації педагогічної освіти в Україні і полягає в тому, як ми оцінюємо необхідність розбудови педагогічної теорії та практики. У цих умовах на хронічне відставання національної системи освіти від потреб соціального розвитку постійно в останні роки вказують як керівники освітянської галузі, так і провідні її фахівці. При цьому досягнуто розуміння того, що в нових умовах повинна відбутися кардинальна зміна пріоритетів в освітянській діяльності. І.А. Зязюн підкреслює: “Смисл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. ...Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини” [2, 12-13].

Принципово проблемне поле модернізації педагогічної освіти можна розглядати на трьох рівнях. Перший з них пов'язаний з тим, що ми оцінюємо потребу модернізації, як **актуальне питання**, вирішення якого неможливо уникнути. Інша справа, коли необхідність реформування педагогічної освіти намагаються віднести до **рівня задач**, що сформувались під тиском суперечностей суспільного розвитку на минулому етапі. Це вже другий рівень. У такому випадку ми маємо у своєму розпорядженні засоби модернізації педагогічної галузі, і справа полягає у тому, щоб створити ефективний механізм модернізації. Саме на цьому рівні усвідомлення необхідності та відповідності наявних механізмів модернізації педагогічної теорії та практики знаходяться, на нашу думку, більшість керівників фахівців освітянської галузі країни.

Є ще одне суттєве обмеження аналізу феномена педагогічної освіти крізь призму фільтру “модернізація”. Воно полягає в тому, що його приналежність до індустріальної цивілізації спрямовує наше дослідження педагогічної освіти до тих моментів, які генетично зумовлюються наявними виробничими силами техногенного суспільства. Фактично ми повинні аналізувати педагогічні технології, що використовуються сьогодні для підготовки фахівців, зайнятих у сфері сучасного матеріального та духовного виробництва.

Автор статті виходить з того, що модернізація педагогічної освіти – це **суспільна проблема**, що сформувалась у ході міжцивілізаційного зсуву, коли очевидною стала суттєва різниця у рівнях демократії, освіти, доходів людей у різних країнах сучасного світу. Сучасна криза вимагає докорінної модернізації педагогічної освіти, бо змінюється підстава освітянського процесу. Це третій рівень аналізу.

У той же час слід зважити на те, що багато дослідників від Джона Дьюї до Ліпсета і Сидні Верба розглядали освіту як базову передумову демократії. І новітні соціологічно-психологічні дослідження свідчать про те, що освіта виступає найбільш важливою змінною величиною у формуванні сучасної людини, оскільки саме поняття «сучасна людина» може означати одне суттєве, – це людина, яка є інформованим громадянином, яка бере участь у житті суспільства, керуючись при цьому почуттям особистої відповідальності.

Можна впевнено стверджувати, що освіта може вплинути на демократію двома способами. У першому випадку освіта прямо впливає на демократизацію суспільства через вплив сукупності освічених громадян, здатних впливати на політичні процеси й інститути. У другому випадку підвищення рівня освіти впливає опосередковано на демократію через підвищення рівню матеріальних статків людей. І останнє вельми наглядно демонструє новітня історія. Після другої світової війни вплив освіти на економічний розвиток і зростання доходів населення беззаперечний у країнах, що впевнено рухались по шляху демократії. Швидко економічне зростання без добре освіченої робочої сили було б просто неможливим. А відтак, для всієї системи вітчизняної освіти в останні роки характерне припинення значення і ролі професійної освіти робітників. Власне це і не заперечують високопосадовці освіти. У нас робітників і досі вчать значно швидше і значно поверховіше ніж у постіндустріальних країнах.

Таким чином, говорячи про модернізацію педагогічної освіти як соціальну проблему, слід зазначити, що вона принципово відрізняється від визначення соціального завдання саме зважаючи на рівень демократизації суспільства. Різниця полягає у тому, що для вирішення проблеми ще не має засобів, і цим вона якісно відрізняється від завдання, для вирішення якого завжди є засоби. Скабули жімо, досить подивитись на те, як корелює освітній стаж із

рівнем демократії і як це впливає на рівень доходів людей. Хоча освіта є основним чинником підвищення доходів, що швидше беззаперечно, тим не менше ця кореляція не абсолютна. Так, середній громадянин СРСР старше 25 років мав 9 років навчання у школі, а середній італієць – 7,3 [4, 381]. У той же час рівень доходів у СРСР не складав і половини від рівня доходів працівника і Італії. Про рівні демократії тут говорити вже не доводиться. Вони – незрівнянні.

В Україні ситуація з кількістю викладацьких кадрів статистично краща, адже за роки незалежності розширили свій професорсько-викладацький склад більшість державних закладів, а також з'явилась доволі велика кількість недержавних освітніх закладів. Втім, в Україні більшою мірою це стосується вищої школи, тоді як у середній, і особливо сільській школі, ситуація з кількістю викладацьких кадрів (вчителів) значно тривожніша. Особливо тривожною є ситуація з якістю викладацького складу в системі освіти. І не лише в Україні. Адже, якщо кількість викладачів у розвинених країнах не збільшилась, то вимоги до них значно зросли. Особливо багато залежить від професійного та світоглядно-методологічного рівня вчителів і викладачів у країнах, що поставили перед собою завдання інтенсивної модернізації суспільства. До таких країн належить і Україна.

Отже, перш ніж продовжувати пошуки шляхів кардинального оновлення теорії педагогічної освіти на сучасному етапі, треба проаналізувати **світоглядні, ідеологічні, методологічні, соціально-політичні та загальнодемократичні підстави** цього процесу, а тільки потім приступити до видозміни педагогічної освіти. Усвідомлення необхідності видозміни діючої в країні педагогічної освіти як соціальної проблеми потребує комплексного підходу для її вирішення, а особливо поглиблення демократії та різноманітних свобод.

Не можна не звернути увагу на те, що постійне збільшення матеріальних витрат на утримання старої педагогічної системи веде до того, що хвороба не виліковується, а заганається всередину. При цьому механізми, що сформувались, потребують усе більше і більше грошей. Тут є прямий сенс скерувати гроші на наукове дослідження та створення механізму вирішення даної проблеми, а не на підтримку функціонування хворої системи.

Специфіка сучасного етапу розвитку світової спільноти полягає у тому, що криза освіти, яка набула планетарного масштабу, стала збудником соціального потрясіння сучасного світу. Головною формою, розбіжністю соціального й освітянського процесів є розрив між суспільними ідеалами, цілями, завданнями, принципами, нормами, з одного боку, і реальною дійсністю – з другого. Це явище можна визначити як протиріччя між новим і старим, прогресивним і консервативним.

У цьому контексті можна сказати навіть більше, оскільки єдність і боротьба особистості та суспільства або індивідуального та колективного виступає як головна суперечність соціального світу, що об'єктивно визначає характер та напрямки еволюції національної системи освіти та її педагогічної складової. Якщо в основі традиційного університету лежала ідея теоретичного та експериментального осягнення природи, у центрі якої – людина, то поява техносфери означала необхідність виникнення технічних університетів, предметом яких була людина і техносфера. Сьогодні назріла потреба появи університетів третього типу, предметом якого є людина в інформаційно-техногенному світі. Ця обставина веде до нового переструктурування системи вищої школи, пошуку принципово нової педагогічної теорії та практики.

При цьому не важливо, що все більше людських сил потребує сфера обслуговування. Важливо, що це за обслуговування. А воно є обслуговуванням насамперед **інформаційно-організаційної техніки**. Але ж це – техніка! Відтак, потреби модернізації освіти для «технократів» – ще одна важлива складова модернізації освіти.

Отже, розмірковуючи над проблемами модернізації педагогічної освіти, слід зазначити, що найкращим засобом стимулювання демократичного підйому у вітчизняному соціумі, який конче необхідний, є прискорення економічного розвитку (це приведе до більш задовільного матеріального стимулювання праці вчителя) і **реальне** підвищення освітнього рівня. Протиріччя типу “старе – нове” – це протиріччя поступального розвитку, протиріччя росту. Їх вирішення означає виникнення нових можливостей, нових стимулів та рушійних сил у галузі педагогічної освіти. Однак, перш ніж демократичні інститути зможуть зміцнитись, люди повинні їх засвоїти, знайти досвід користування ними. А тому при пошуку

джерел подальшого розвитку педагогічної системи слід мати на увазі цю складну діалектику сьогодення.

Важливу роль у процесах модернізації освіти може відігравати й багате громадянське життя, бо саме через стимуляцію активної участі громадян у суспільно-політичному житті підвищується політична дієвість і освіта демократичних громадян. А останні сприяють вірній оцінці їх обов'язків і прав у демократичному суспільстві. Можливо, наше суспільство сьогодні має цей шанс, зважаючи на зростаючу кількість громадян зацікавлених у поглибленні демократії у її різноманітних формах.

Література:

1. Воропаєва В.Г. Формування парадигми культури особистості в умовах мегасоціуму // Збірник наукових праць: Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Вип. 43. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010. – С. 138-143.
2. Зязюн І.А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – №1. – С. 12-13.
3. Постмодернізм. Енциклопедія. – Мн.: Интерпрессервис, Книжный Дом, 2001. – С. 475.
4. Роуен Генрі С. Підводні течії «третьої хвилі» // Глобальне відродження демократії. – Львів: Ахілл, 2004. – С. 374-388.

© Ковальчук В.Ю., 2011.